

Урбан В.В. (Мінск)

**Прыдатак як від дапасаванага азначэння ў паэтычных творах Максіма
Танка (на матэрыяле зборніка вершаў “Errata”)**

Максім Танк – паэт-гуманіст. Уся творчасць гэтага таленавітага творцы прасякнута хваляваннем за лёс людзей і сваёй краіны, душэўнасцю і гуманізмам. Не з’яўляецца выключэннем і апошні вершаваны зборнік, складзены Максімам Танкам, а выдадзены ўжо пасля смерці паэта, – “Errata”. Errata – гэта кнігавыдавецкі тэрмін, уклеяка ў канцы кнігі, на якой пазначаюцца заўважаныя апіскі і памылкі друку. Такая назва зборніка мае сваю сімволіку, якая раскрываецца ў аднайменным вершы “Errata”: *Гартаючы / Жыцця свайго старонкі, / Шмат бачу / Дат, падзей, імён, / То выкрасленых / Некалі цэнзурай, / То спаленых / Агнём выратавальным... / Таму хацелася ў / Да эпілога – / Калі паспею – / Дапісаць эрату / І вены перарваныя / Злучыць* [2, с. 3].

Вершаваныя творы Максіма Танка, змешчаныя ў зборніку “Errata”, даюць каштоўны матэрыял для назірання над мовай вершаў паэта, асаблівасцямі словаўжывання. Побач з аўтарскімі навіткамі, рэгіянальнай лексікай, фразеалагічнымі зваротамі ў мове паэтычных твораў Танка часта сустракаюцца прыдаткі – азначэнні, выражаныя назоўнікам і дапасаваныя ў склоне (часам яшчэ і ў родзе і ліку): *Забойная по іасць Чарнобыля / Асіраціла хаціну, / І дзверы забіла, і вокны / Заткала бяльмом павуціны. / Смяротны яе подых чуецца / У чалесніку печы счарналай, / У гушкалцы-люльцы дзіцячай, / Што стала апошняй пасцеляй / Нат у ветэрану-гадзінніку, / Што час абвяшчаў быў зязюляй, / Нат у абразях іудатворцаў, / Пакінутых у каравуле* [2, с. 33].

Па сваіх значэннях прыдаткі, якія выкарыстоўвае Максім Танк у сваіх вершах, разнастайныя; яны могуць абазначаць:

– якасці, уласцівасці і характарыстыкі азначаемых прадметаў:

карона-шапка (А каб часам ад дажджу было не золка, / Сноп дзясяты іх вяршыць каронай-шапкай [2, с. 10]);

жар-птушка (Пара ісі і мне... Снег мокры залятае. / Жар-птушка ўпырхнула з дугі трамвая, / Ды згасла раптам у завулку гразкім... [2, с. 16]);

дуб-інвалід (Перад акном маёй палаты, / Апёршыся на кастылі сукоў, / Стаіць дуб-інвалід [2, с. 44]);

звон-харал (І я на вышыні паднебнай, / Перабіраючы снапы, / Іх слухаў звон-харал хвалебны / Пра адзвінелыя сярпы [2, с. 46]);

аблавы-паляванні (Адны завуць сароку Варажбіткай. / Бо, калі кружыць над тваёй наміткай, / Заўжды чакай наведання гасцей, / Другія – Ратаўніцаю

яшчэ, / Бо часта на аблавах-паляваннях / Сваім неспадзяваным стракатаннем / Папераджае ўсіх лясных сяброў / Аб набліжэнні зграі ганчакоў... [2, с. 47]);

гул-рогат (Бо часта чуецца адтуль / У перакатах грому, / Як некалі на гоне, / Гул-рогат паляўнічага яго / Крутога рога [2, с. 56]);

свечка-грамніца (Чым бы закончылася ўсё, не знаю, / У ноч вераб'іную, каб не старая / Бабка, зацепліўшы свечку-грамніцу, / Не пачала за нас, грэшных, маліца [2, с. 65]);

ногі-цыбы (Або ногі-цыбы / Дружбака Міколы, / Што зямельку нашу / Выхадзіў наўкола... [2, с. 81]);

лясы-дубровы (А я, стрыножаны недамаганнямі, / Даўно не быў / У тых лясах-дубровах... [2, с. 89]) і інш.;

– імёны і прозвішчы чалавека, род заняткаў, узрост, прафесію:

дзед-лоўчы (Бо скуль бы наш ганчак / Без дзеда-лоўчага / Разблытаць мог / Прыстанішчаў звярыных / Сцежкі? [2, с. 71]);

дзед Хведар (Знайшоў прытулак свой / Дзес мой Хведар [2, с. 56]);

кніжнік Антон (Верш толькі / Не забудзь мой перадаць / У рукі кніжніка / Антона ці Купалы [2, с. 6]);

ліхадзей Варава (Каб зноўку замест ліхадзея Варавы / Другі раз цябе на крыжы не распялі [2, с. 69]) і інш.;

– геаграфічныя аб'екты, назвы перыядычных выданняў, твораў мастацтва і інш.:

мыс Добрая Надзея (Кля мыса Добрая Надзея / Песню з громам я сваю пню [2, с. 80]);

прадмесце “Воўча Лапа” (І толькі на глухім прадмесці / “Воўча Лапа”, / У Янкеля спагадлівца / Ё краме... [2, с. 63]);

опера “Гарбачоў” (Шкада, што аўтары / Оперы “Гарбачоў”, / Пастаўленай ў Берліне, / Не скарысталіся / З фальклору / І не далі сваім героям / Праспяваць / Калісьці складзеныя / Вешчунамі нашага народа / Арый... [2, с. 93]) і інш.

Прыдаткі не толькі называюць прадмет, яны, з'яўляючыся своеасаблівымі характарыстыкамі, паказваюць на якасці і ўласцівасці азначаемых рэалій, даюць ім ацэнку і могуць выступаць у якасці эпітэтаў. У вершы “Заяц і ёлка” Максім Танк выкарыстоўвае прыдаткі ў якасці характарыстычнага сродку, уласцівага вуснай народнай творчасці, чым набліжае свой паэтычны твор да казкі: *Уцякаў маленькі заяц ад лісіцы: / – Паратуй мяне, бярозанька-сястрыца, / Або ты, дубок-асілак нашай пушчы, / Ці, алешанька, ў сваёй зялёнай гушчы, / Ці пад*

засенню, асінка-палахліўка, / Ці ў вавёрчыным прыстанішчы, ляшчынка. / Ды з усіх дрэў зайку ўратавала толькі, / Сваймі лапкамі яго прыкрыўшы, ёлка. / Аб чым мне наведаў у калядны вечар / І прасіў яе не крыўдзіць і не секчы [2, с. 96].

Непрымальнымі для Максіма Танка сталі ў свой час некаторыя рэаліі, што прыйшлі на Беларусь разам з “перабудовай” краіны і грамадства ў 90-я гады ХХ стагоддзя. Гэтае непрымманне яскрава прасочваецца ў вершы “Рэклама”, у якім адчуваецца трывога паэта за лёс будучага пакалення ў “час ліхаманкавы, хіжы”. Для Максіма Танка характэрна паважнае стаўленне да беларускай дзяўчыны, і таму невыпадкова паэт выкарыстоўвае побач з лексмай *стрыптызка* не слова *дзяўчына*, а *герлс*, як бы паказваючы непрымальнасць гэтай з’явы: *Рэклама машын розных / Для Мільянераў, / Рэклама стрыптызак-герлс / Для Бізнесменаў, / Рэклама бяскарнасці / Для Махляроў. / Рэклама кармоў / Для Сабак і Катоў. / І толькі не ўбачыш / Рэкламы нідзе / Для простых, сумленных / Людзей у бядзе, / Як у гэты час / Ліхаманкавы, хіжы / Ды выжыць* [2, с. 32]. Падобны настрой аўтара праяўляецца і ў вершы “Падземны пераход”, у якім Максім Танк дае ацэнку каштоўнасці тагачасных друкаваных твораў: *Кіёскі з рознай / Мішурой замежнай, / З атрутным дурманом-макулатурай, / А побач – махляры, / Варажбіткі, дзялкі...* [2, с. 36].

Падводзячы вынікі свайго кыця, Максім Танк акрэслівае кола самых важных “рэчаў”, якія дапамагалі яму нават у самыя цяжкія часы – падчас “начэй-навальніц”: *Здаецца, усё ў жыццёвую дарогу / З сабой узяў, каб не трывожыць Бога: / Акраец хлеба, жменьку солі, лапці, / Трут з крэслівам ды посах ядлаўцовы, / Малітвеннае бласлаўленне маці, / Беспамылковы кампас – сваю мову, / Якія намагалі не заблудзіцца / І ў штармавыя ночы-навальніцы* [2, с. 58].

Максім Танк – “адзін з заснавальнікаў прынцыпаў мастацтва эпохі мадальнай паэтыкі, на сцягу якой напісана слова СВАБОДА. Толькі ў творчасці выдатнага майстра гэта свабода ў абмежавальных берагах гуманістычнага зместу, яна не апускаецца да эпатажнасці, фармалістычных вышукаў” [1, с. 123]. Як заповіт для ўсіх нашчадкаў гучаць радкі верша Максіма Танка “З даўніх заповедзяў”: *З даўніх заповедзяў сёння / Паўтараю я нязменна: / Ратуй, Божа, ад вар’яцтва / Нематы і засляплення, / Ад пярэваратняў, злыдняў, / Ханжаскіх богаслужэнняў, / Пошасці, вайны, бясхлеб’я, / Нашых душ апусташэння* [2, с. 27]. Напісаны ў 1993 годзе верш не згубіў актуальнасці і на сёння і будзе актуальным да таго часу, пакуль для чалавека будуць актуальнымі азначаныя Максімам Танкам “простыя” чалавечыя ісціны.

Літаратура

1. Мішчанчук, М.І. Стыль Максіма Танка: кантэкстуальны аспект / М.І. Мішчанчук / Сёмыя Танкаўскія чытанні. Да 95-годдзя дзяржаўнага педагагічнага ўніверсітэта імя Максіма Танка: зб. навук. арт. / Бел. дзярж. пед. ун-т імя М.Танка; рэдкал.: Г.Я.Адамовіч, Д.В.Дзятко, А.У.Жардзецкая і інш.; адк. рэд. Ф.С.Шумчык. – Мінск, 2010. – С. 121 – 123.
2. Танк, М. Еггата : Вершы. Пераклады / М. Танк. – Мінск : Маст. літ., 1996. – 143 с.

РЕПОЗИТОРИЙ БГПУ